

Martha Crippen, 2012: The Value of Children's Literature. *Oneota reading Journal*. <http://oneotareadingjournal.com/2012/value-of-childrens-literature/>

Metka Cotič, 2003: *Kriva*. Spremnna beseda Tadej Čater. Ljubljana: Karantanija (Zbirka Najhit: zbirka uspešnic za najstnike).

Michel Brûlé, 2007: *Deček, ki je želel spati*. Prevod Radojka Vrančič. Ilustracije Ivan Milutchev. Ljubljana: Vale-Novak.

Nicholas Tucker, 1992: Good Friends, or Just Acquaintances? The Relationship between Child Psychology and Children's Literature. V: Peter Hunt (ur.): *Literature for Children: Contemporary Criticism*. London: Routledge. 156–173.

Ivo Zorman, 2005: *V sedemnajstem*. Ljubljana: DZS (M knjiga).

Anja Štefan

REVŠČINA V SLOVENSKIH ČUDEŽNIH PRAVLJICAH

Z izrazom ljudske ali folklorne pripovedi poimenujemo nepregledno množico gradiva, ki vključuje številne motive in jih na različne načine prepleta, hkrati pa tudi isti motiv v isti zgodbi ponuja v obliki mnogih različic. Izbira besed, zgodbeni zasuki in sporočilnost od različice do različice nihajo, včasih blago, včasih močno. Zato bi morala biti študija, ki bi želela natančneje spregovoriti o pojavljanju revščine v ljudskih pripovedih, zelo obširno zasnovana. Tukajšnje pisanje nima drugih ambicij, kot da revščino, ki jo v povezavi s pripovednim izročilom pogosto dojemamo zelo posplošeno, konkretizira s primeri iz kvalitetnega gradiva in ob tem nakaže razslojenost pojava in povezave z realnim življenjem nekoč in danes.

Gradivo, na katerem pojavljanje revščine opazujem, so slovenske čudežne pravljice, ki jih je zapisal ali posnel Milko Matičetov. Gre za pripovedi mojstrskih ljudskih pripovedovalcev, zato pojav revščine skozi njihove besede zaživi bolj slikovito, kot nam je znano iz mnogih drugih uresničitev ljudskih pripovedi. Poglejmo torej k vzroku zanj in njenim posledicam.

1. Revščina je tu, ker se je preprosto prenesla iz prejšnjega rodu. Revni starši nimajo otrokom kaj zapustiti. V pravljici *O očetu, ki se je na eno oko jokal, na eno pa smejal*, kot jo je povedal Anton Dremelj – Resnik iz Petrušnje vasi, izvemo:

Enkrat je živel en oče na koncu vasi (...), ki se je zmeraj na eno oko jokal, na eno pa smejal. Pa vpraša starejši sin očeta:

»Oče, zakaj se zmeraj na eno oko jokaš, na eno pa smeješ?«

Pravi oče: »Veš, kaj ti povem – veste, kaj vam povem, sinovi? Zato se smejem, ker ste vsi trije tako pridni – za pomagati, za iti po delu, za vsako tako reč. Ampak, ker pa ne bom mogel jaz vam popolnoma nič zapustiti, ker nimam čisto nič, zato se pa na eno oko jokam. Ker vam pač ne bom imel kaj dati. (...).«

Pravljica že v uvodu izpostavi reveževu zavedanje, da pot njegovih otrok ne bo lahka. Če jih še tako dobro vzgaja in uči, imajo vendarle slabše možnosti za uspešno življenje. S simbolno podobo očesa, ki vedno joka, nakaže trajni notranji pritisk revnega starša, ki za otroke ne more poskrbeti tako, kot bi rad.

2. Do revščine pride zaradi neuspeha pri delu. Neuspeh pri delu (npr. ribiča zapusti lovska sreča in nič več ne ujame) je včasih formuliran zelo na kratko, v pravljici *Mataj iz Rezije*, kot jo je povedala rezijanska pravljničarka Paska Dulica, pa je prikazan v svoji postopnosti in v kombinaciji z naraščanjem junakove stiske. Poglejmo.

Tedaj enkrat je šel, ubožec, vendar ni mogel ujeti prav nič, tudi enega manjiča ni mogel ujeti. Je dal mrežo noter in se mu ni hotelo ujeti. Ves dan je lovil, pa se mu ni hotelo ujeti nič.

»Jojmene,« si je mislil, »kaj bo danes? To bo začaran dan, ko ne morem nič ujeti! Kako naj grem domov, kako naj se prikažem brez rib? In imam otročiče, ki jih moram preživljati in vse!«

Zadosti, je šel vseeno, ampak žalosten. Je prišel domov in je rekel ženi:

»Jojmene,« pravi, »glej, jaz sem šel danes, ampak nisem ujel tudi enega manja ne!«

»Eh, le korajžo,« je rekla, »naj bo, boš šel jutri. Bomo jedli, kar včeraj, saj je še kaj, in bomo pač živeli, kakor bomo mogli.«

Zadosti, drugi dan je vstal, pravi:

»Hej, poskušal bom tudi danes. Ni mogoče, da bi tudi danes nič ne ujel!«

In je šel.

In tudi ta dan prav tako: ko je dal mrežo noter, ni mogel ujeti prav nič nič, tudi manjiča ne.

»Jojmene,« je rekel, je bil še bolj žalosten. »Kako naj preživljam otroke zdaj, ko ne morem več ujeti rib! Tule so me začarali, to ne more biti z dobrim.«

In je prišel spet domov zvečer, še bolj žalosten, ubožec. In je spet rekel ženi:

»Jojmene, prav ne morem več ujeti rib, kako bomo vendar živeli!«

»Eh,« je rekla, »naj bo! Pojdi še jutri, tretji dan, morda boš ujel kaj!«

Tedaj je sklenil iti tudi tretji dan. Pravi:

»Če ne bom kaj ujel, tedaj bo slabo, če še jutri ne bom mogel nič ujeti.«

Tedaj je šel. Ampak tudi tretji dan prav tako ni mogel ujeti nič.

»Dobro,« pravi, »zdaj – kako naj se spet prikažem?« Je bil obupan. »Samo eno mi ostane zdaj,« – to je bilo zvečer – »jaz se bom vrgel v tolmun, da to končam, da ne vidim več družine, ki trpi. Jaz ne morem več preživljati družine. Naj živijo, kakor bojo mogli. Jaz si bom končal življenje, da ne vidim nič več!«

Stiska pripravi revnega starša, ki ne more preživljati otrok, v samomorilnost. Trenutek šibkosti je idealen za to, da revežu na pomoč priskoči hudič, ki ponudi denar. Revež, ki ga sprejme, hudiču nevede proda svojega otroka. Ko se zave napake, je ne zna oz. ne more popraviti. Popravi jo šele otrok sam, ko gre v življenju skozi marsikatero preizkušnjo, da pride do svoje duše (kar lahko razumemo tudi kot do samozavesti, pokončnosti, svobodne volje). V pravljici *Mataj iz Rezije* se torej pred nami odvije cela drama vzrokov in posledic, skozi katere se nam kaže družinska in osebna nesreča, ki izvirata iz revščine. Te ne premaga niti partnersko razumevanje oz. podpora, ki je v pravljici izjemno lepo nakazana.

3. Do revščine pride ali pa se revščina stopnjuje zaradi partnerjeve smrti, boleznega od staršev ali boleznega edinega preostalega starša. V pravljici *O dečku, ki mu je veter razpihal moko*, kot jo je povedala Zefka Potolovčeva z Vrha nad Ostrožnikom, je povedano:

Enkrat je živela ena mati, je bila vdova, pa samo enega sinčka je imela, je bil edinček, Pavel mu je bilo pa ime. Drugega nista imela kakor eno ubogo bajtico, da je veter skozi pihal in še brlugco večkrat upihoval na mizi. Mati, ko je bila zdrava, je hodila delat k premožnim ljudem tam v tisti vasi. Ko se je razbolela, pa je bila revščina še hujša, tako da nista imela nič več za jesti. Je prosil sinček mater, naj mu da kaj jesti, mati ki je pa bolna ležala v postelji, pravi:

»Poglej, otrok, na polici je še ena suha skorja in to pojej. Potem pa pojdi k ljudem, kjer sem delala poleti. Gotovo ti bo kateri še kaj dal. Jaz bom že potrpekla, ker sem bolna.«

Tako vzame sin Pavle, desetleten deček, košek na rame, in gre čez hrib v vas prosit za hrano, ker je bil lačen.

Vdova in njen sin pripadata najnižjemu socialnemu razredu, imata le bajtico, ki ju še pred vetrom ne ščiti. Četudi mati, ko je še zdrava, redno dela pri bogatih ljudeh, njunega položaja ne more izboljšati. Njena bolezen in z njo nezmožnost opravljanja dela ju potisneta v beračenje. Berači otrok, ker mati ne more.

4. Vzrok za revščino in težak socialni položaj je nezakonski otrok. Nezakonsko mater in njenega otroka, ki tolčeta revščino, v Matičetovem gradivu zasledimo večkrat, torej se ljudski pravljicarji te teme niso izogibali, čeprav jo v zbirkah slovenskih pripovedi redko zasledimo. V pravljici *Od lintverna*, kot jo je povedal Anton Dremelj – Resnik iz Petrušnje vasi, npr. junak sam o sebi pravi:

»Takole je: jaz sem sin ene revne ženske, očeta nisem nikoli poznal,« pravi, »in mati se tudi ne meni kaj dosti o njem. Pa menda sem ga že moral imeti. In sem se namenil iti po svetu, da bi našel srečo ali kakšno delo ali kar že bodi, da bi z materjo bolje živela. (...)«

Pravljica *O konju, ki je zlata jabolka sral*, kot jo je povedal Joza Kravanja – Marinčič iz Trente, pa se začenja takole:

Je bila enkrat ena borna žena, je imela enega poba. Očeta ni imel pa nič, ga je kar tako dobila, oča je utekel. In tako ga je redila tam v tisti borni hiši, je imela vse slabo slabo, pa tako majhno hišo. Skuhat ni imela kaj, toliko je še dobila skupaj, da ga je redila.

5. Revščino lahko povzroči preveč otrok ali pa to vsaj bistveno pripomore k njej. Revez, ki ima preveč otrok, je nesrečen. V pravljici *Botra Smrt*, kot jo je povedala Tina Vajtova iz Rezije, dobi revež dvanajstega otroka in zanj ne more dobiti botra. Ko sreča Boga in se mu ta ponudi za botra, ga noče in se mu pritožuje:

»Jojme,« pravi, »ste mi dali preveč otrok, bi mi morali dati enega, dva, ne toliko otrok, pri meni je največja revščina v vasi!«

Še huje je materama iz naslednjih dveh pravljic, ki sta po moževi smrti z mnogimi otroki ostali sami. Vendar se v svojih stiskah domislita hudo različnih rešitev.

Mati iz pravljice *Dvanajst ujev* (tudi to je povedala Tina Vajtova) gre in prosi za pomoč mesece. Zateče se k tistemu, kar da narava. Takole jim opisuje svoj položaj:

»Vas lepo prosim, s povzdignjenimi rokami, da mi daste kaj, ker imam lačne otroke, bose, nage. Eden ima na nogi staro opanko, eden čevelj, eden škorenjc, eden nič, taki so vsi doma, zraven tega pa ni kaj jesti!«

Ali pa:

»Jojme,« je rekla, »jaz sem prišla, da bi mi vi kaj dali. Jaz imam bose otročiče, nage, eden ima raztrgane hlače na ritki, eden ima raztrgan hrbtek, eden se nima v kaj zaviti. Dajte mi kaj, da bom mogla preživljati otročiče! Mož mi je umrl, sama sem z dvanajstimi otroki.«

Ali:

»Jojme,« je rekla, »kaj me nosi? Revščina! Revščine na pretek, lakote na pretek, raztrgano vse, jaz prva in vsi drugi, vseh dvanajst. Imam dvanajst otrok, dajte mi kaj za njih preživljanje.«

Mati iz pravljice *Brat in ljubi* (povedal Joza Kravanja – Marinčič iz Trente) pa se v svojem iskanju rešitve približa celo kanibalizmu. Pravljica se namreč začinja z besedami:

Je bila enkrat ena mati, oča je umrl, pa je imela dosti otrok. Pa je bila uboga, ni imela kaj skuhati. Tako je rekla:

»Kako si bom pomagala? Zdaj moram enega ubiti pa drugim skuhati, da bojo vsaj tisti živeli!«

A zdaj, ubila pa ni nobenega rada. Nazadnje je rekla:

»Bom ubila pa eno čečo.«

6. Če se zaljubita reven fant in revno dekle, to lahko pripelje le v stisko. V pravljici *Botra smrt*, kot jo je povedal Bicelj iz Podjune, se revščina jasno pokaže kot **ovira za splošno sprejetost v družbi**, kot vzrok za neke vrste izobčenost. Hlapec in dekla, ki se zaljubita in zanosita, nimata niti toliko denarja, da bi se poročila. Pobegneta v gozd in živita na divje; da bi preživela sebe in otroke, večkrat kršita zakonska določila (lovita na črno, čeprav vesta, da ne bi smela). Ko revež išče botra za otroka, razlaga Smrti, ki jo sreča:

»Ja, botra ne morem dobiti. Tako in tako se mi je zgodilo. Poročena še nisva. Botra težko dobim. Sram naju je. Zdaj – sredstev nimava, da bi se poročila (...)« in tudi preživljava se čisto po divje. Malo srne pa zajce kradem okoli, pa ribe, pa kar je, pa črnice, pa kar je še tam za dobiti, da preživim sebe in revno družino.«

7. Starost in pešanje moči revščino stopnjujeta. V pravljici *O treh bratih, ki so šli služiti*, kot jo je povedal Gustelj Grabnarjev iz Legna pri Slovenj Gradcu, izvemo:

Enkrat je bil en majhen kočar in je imel tri sinove. Zdaj je pa že ostarel, ubožec je postal. Je rekel sinovom:

»Zdaj pa – jaz vas ne bom mogel več preživljati, pojdite raje službo iskat vsi trije.«

Sinovi res odidejo v svet. Za popotnico mati vsakemu speče štručko. Starejša brata najmlajšega pretentata, da najprej skupaj pojedjo njegovo, ko spet postanejo lačni, pa svojih nočeta deliti. Sebičnost in hudobija gotovo nista lastnosti, ki bi se povezovali le z revščino, vendar revščina lahko prispeva k temu, da se brezobzirno izrazita v boju za najosnovnejše. Lačni tretji sin je v zameno za kos kruha pripravljen bratoma dati svoje oči.

8. Revež je do reveža solidaren, pomaga mu, ne da bi hotel plačilo. To lepo ponazori odlomek iz pravljice *Piskrček, kašo kuhaj* (povedala Zefka Potolovčeva z Vrha nad Ostrožnikom). Revni fantič pomaga revni ženici odnesti drva do doma, ta pa bi se mu kljub revščini rada oddolžila za pomoč. Denarja nima, a mu v resnici pokloni več kot denar. Takole pravi:

»Kaj ti bom dala za lon, ko si mi pomagal?«

»Ah, kaj mi boste dali, ko ste sami tako revni.«

»Glej,« je rekla, »ti bom dala pa tale piskrček. Pa kadar boš rekel: 'Piskrček, kuhaj kašo!', se bo vselej z mlečno kašo napolnil. Pa jo boš jedel!«

Tako je tudi bilo.

Pobček vzame piskrček, se tisti ženici zahvali, pravi: »Bohlonej, mati! Kašo pa rad jem! Mi bo prav prišel!« – in gre nazaj domov. Od takrat naprej je vsak dan jedel svežo mlečno kašo, nikoli več ni bil lačen.

Revna stara ženica fantiču pokloni čudežni piskrček. Morda torej ni le revna stara ženica, morda je skrita pomočnica z nadnaravnimi močmi, ki preizkuša reveževo dobroto. Preizkusi dobrote in sočutja v ljudskih pravljicah niso redki. Z njimi pripovedovalci zelo nevsiljivo, a vendar jasno opozarjajo na vrednote, ki naj jih negujemo ne glede na revščino ali bogastvo in ki doprinesejo h kvaliteti življenja ne glede na materialni položaj.

9. Revež, ki se izkaže z junaštvom, se svojega izvora ne sramuje. Ves čas se predstavlja kot to, kar je. Mladenič, ki v pravljici *Od lintverna* (povedal Resnik iz Petrušnje vasi) premaga zmaja, npr. pred poroko želi, da pride na grad tudi njegova revna mati. Brez sramu sede v kočijo in jo gre iskat v svoj revni dom.

Kralj pravi:

»Kar sem obljubil, drži! Zdaj lahko ti prevzameš kraljestvo, jaz sem tako in tako že star. In mojo hčer lahko vzameš, če jo hočeš.«

Pravi mladenič:

»Dobro! Jaz sem pripravljen! Ampak preden se bo to zgodilo, grem še domov po svojo mater. Še moja mati, ki je že vsa stara in slaba in v revščini, mora priti zraven.«

In tako mu je dal kralj najboljše konje in kočijo – seveda, takrat še niso imeli avtomobilov – in so se peljali proti tistemu kraju, kjer je živela mati. Z veseljem jo je sin objel in jo odpeljal na kraljevi dvor.

10. Drugače pa je z revežem, ki v stiku z bogatimi svoje poreklo prikriva, da ne bi zapravljal priložnosti za srečo. V pravljici *O dečku, ki je grah pobiral* (povedal jo je Lajči Gujtmanov iz Bogojine) grofica siromašnemu mladeniču, ki ga ima za preoblečenega plemiča, ponudi svojo hčer za ženo. Ta se kljub mamljivi ponudbi znajde v stiski.

No, dobro, vse je že bilo na jeziku, toliko, da ni povedal: »Kako naj jaz ostanem tu pri vas, kako bi vaše dekcle vzela, vašo hčer za ženo – če sem pa le en berač, en siromak, in moj oče nima drugega kot eno majhno, staro hišo!« Samo da je njemu bog pomagal, pa ni povedal. Nič ni povedal, niti besede, je vse zadržal.

Reveževa stiska, povezana s prikrivanjem izvora, se po uspešni poroki ne neha. Raje, kot da bi ženi in njenim staršem razkril svoje uboštvo, se hoče umakniti iz igre. Pomisli celo na samomor.

»Tako in tako se mi je zgodilo,« pravi. »Vzeli so me za zeta, tako kot grofa, zdaj pa njena starša pravita, naj greva na moj dom. Jaz pa nimam nikjer doma, kam naj zdaj grem, kam naj jo peljem?! Zato sem pa puško vzel, da se ustrelim.«

Različnih primerov pojavljanja revščine bi v pripovednem izročilu lahko našli še veliko. Že navedeni odlomki pa jasno podpirajo uvodno trditev, da ubesedenje revščine skozi usta dobrega pripovedovalca ne ostaja površno, nedoločno, abstraktno, ampak se nasloni na njegova opažanja konkretnega življenja in s tem prizemlji. Zdi se nam, kot da v usodah oseb iz pravljic odzvanjajo usode resničnih ljudi – tistih nekoč in tistih danes.

* * *

Kako se razpletejo zgodbe junakov iz zgoraj omenjenih pravljic? Ali najdejo srečo in ali je ta sreča povezana tudi z izboljšanjem materialnega položaja, z bogastvom? Poglejmo:

Oče, ki je prej na eno oko jokal in se na eno smejal, ne joka več. Njegovi sinovi so predvsem po zaslugi najmlajšega poročeni z iz prekletstva rešenimi kraljičnami, tudi njihov grad je odčaran, bogastva je več kot dovolj za vse.

Revežev sin, ki je prodan hudiču, se reši in ni več v hudičevi oblasti. Srečen gre po svoji poti, iskanje denarja kot tema v nadaljevanju pravljice popolnoma izostane.

Revni mladenič, ki premaga zmaja, dobi za ženo kraljevo hčer in zaživi na gradu. S tem reši materialni položaj tudi svoji materi.

Revni oče iz pravljice *Botra smrt*, kot jo je povedala Tina Vajtova, z zdravljenjem obogati in s tem lagodno zaživi vsa njegova družina. A kaj, ko v svoji sreči pozabi na botro smrt in obljubo, da jo povabi na sinovo poroko. Smrt je neizprosna in pride ponj. Zadnje besede obogatelega reveža bistroumno ubesedijo dejstvo, da revež najbrž večkrat kot premožen človek misli na smrt.

»O,« pravi, »botra, botra, tudi vi ne delate po pravici. Ko sem bil revež, ko sem vas prosil, da pridete pome, da me rešite otrok, niste hotela priti. Zdaj,« pravi, »ko imam vse dobrote sveta, ko imam zadosti denarja, že velike otroke, ko imamo vsega, imamo domovanje, imamo njive, imamo palače, imamo vse, zdaj,« pravi, »me kanite pa odpeljati!«

Bolj popustljiva je smrt v koroški, Bicljevi inačici pravljice. Poskrbi, da otroku, ki mu je botra, in njegovi družini nič ne manjka. Pomaga mu, da postane zdravnik. Čeprav jo enkrat izigra, mu ne vzame življenja, le močno ga prestraši in s tem spravi na pošteno pot. Bogastvo se ne omenja izrecno, vendar je jasno, da mladenič od svojega dela lahko dostojno živi.

Revna družina iz pravljice *Dvanajst ujev* je bogato obdarjena z dobrotami. Lakote ni več, obleko morda dobijo ob božiču. Za njihovo osnovno preživetje je poskrbljeno – za kaj več v pravljici niti ne prosijo.

V pravljici *Brat in ljubi* pogumni sin premaga razbojnike in svoji družini prinese denarja za boljše življenje. Nato spet odide po svetu, premaga zmaja, reši cesarjevo hčer in z njo zaživi v cesarskem izobilju.

Dečku, ki je pobiral grah, se bogastvo nasmehne zelo kmalu in nepričakovano. Do svojega gradu in resnične brezskrbnosti pa pride šele s pomočjo čudežnih

pomočnikov in ritualnih dejanj, ki jih opravi po njihovem nasvetu (najprej mu pomaga beloglavi starec; nato pa stara ženica, ki se znajde v eni od grajskih soban).

Revni tretji sin, s katerim starejša brata nepravilno delita kruh, najde zdravilo za svoje iztaknjene oči in z njim pomaga tudi drugim (trem slepim živalim, ki jih srečuje na poti). V njih najde pomočnike, ki namesto njega izpolnijo grofove težke naloge in fanta pripeljejo do bogastva.

Revni fantič dobi lonček, ki sam kuha kašo. S tem je lakote v hiši konec. Seveda se morajo z lončkom naučiti prav ravnati. Lonček lahko nakuha celo več kaše, kot jo z materjo potrebujeta in s tem lahko nahrani tudi sovaščane. Za srečni konec torej zadostuje trajna odprava lakote, hrepenenje po tudi drugačnem izboljšanju materialnega in socialnega položaja – podobno kot v pravljici *Dvanajst ujev* – ni omenjeno.

Lačni sinko iz pravljice *O dečku, ki mu je veter razpihal moko* od vetra dobi nadomestna darila, ki so še mnogo dragocenejša od moke. Vsa imajo čudežno moč in z njimi bi lahko dobro živel. A fant se ob prelahko pridobljenem bogastvu prevzame in ga nepremišljeno zapravi. Streznitev oz. pot k zrelosti je postopna in teče čez več podobnih preizkusov, nazadnje pa fant in njegova mama le zaživita srečno in brez skrbi.

V nasprotju s prej navedenimi primeri najdemo med ljudskimi pravljicami tudi take, v katerih revež ni niti delaven niti posebno junaški, ima pa kakšno drugo izstopajočo lastnost. Revni sin iz pravljice *O konju, ki je zlata jabolka sral* je npr. izjemno prebrisan. Z duhovitimi triki pride do žene in bogastva, pri tem robato smeši manj bistro gospodo.

Vse naštete pripovedi so se našle (in pred tem dolgo živele) med preprostimi ljudmi, ki so dovolj dobro poznali trdo bitko za preživetje. Zato ni čudno, če se ukvarjajo z reveževim iskanjem poti k boljšemu življenju. Boljše življenje v nekaterih primerih pomeni že to, da je hrane dovolj in da ni nihče lačen.¹ V drugih pa revni junak išče večplastno srečo: ob hrani in izboljšanju materialnega položaja najde tudi partnerja, udoben dom, ugled, slavo, samozavest, ki jo prinesejo izkušnje, tu in tam ga čaka celo kraljevanje. O tem, kako so povedano vsebino

¹ Da je hrana v ospredju reveževih želja, lahko lepo ilustriramo z odlomkom iz pravljice *Brat in ljubi* (Marinčič), v kateri pogumni sin premaga razbojnike in se z denarjem vrne k svoji revni družini.

Je šel dol v vas. Denarja si je naložil, je nesel s sabo dosti pa je šel k svoji materi. Tam so jokali, ker so bili lačni. Je rekla mati:

»A nisi nič prinesel?«

»A, je rekel, »ne nosim hrane, denar pa imam.«

»Ho, če imaš denar, leti pa kdo drug po jedačo, saj jih je dosti!«

Pa je precej dal sto goldinarjev ven. Hej, je bila veselal! Je dejala:

»A lahko dosti prinesem?«

»Vzemi za vse, za ves denar!«

»Saj ne bom mogla prinesiti toliko!«

»Ja, naj gredo pa še drugi s tabo!«

Pa so šli štirje otroci in so vsi štirje komaj prinesli: kruh, meso, vse, kar je bilo boljšega.

Mati je pa dejala:

»Še nikoli nismo bili tako siti!«

»A,« je dejal, »le jejte, le jejte,« pa še on je jedel. »Bomo šli pa po še, če bo zmanjkalo.«

»Jejš,« je dejala, »kje boš mogel toliko kupiti! Bolj počasi, je škoda toliko.«

»A,« je dejal, »jaz imam denarja dosti!«

dojemali poslušalci v stoletjih pred nami, lahko le špekuliramo. Morda so skozi revne junake in njihove uspehe res ubesedovali le svoja hrepenenja po materialno boljšem življenju. Glede na svoje današnje poslušalske in pripovedovalske izkušnje pa lahko rečem, da mi revščina v ljudskih pripovedih velikokrat ne pomeni le materialne revščine, ampak jo na simbolnem nivoju marsikdaj lahko razumem tudi kot primankljaj, ki ga junak čuti v sebi ali v okolju, v katerem živi, in ki ga želi premagati ali ga prerasti, da bi zaživel kvalitetneje.

Gradivo

Od lintverna. Povedal Anton Dremelj – Resnik iz Petrušnje vasi pri Šentvidu pri Stični; posnel Milko Matičetov, 1959. Transkribirala: Anja Štefan. Objavljena v: Milko Matičetov in Anja Štefan: *Anton Dremelj - Resnik*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2010. 149–154.

Od očeta, ki se je na eno oko jokal, na eno pa smejal. Povedal Anton Dremelj – Resnik iz Petrušnje vasi pri Šentvidu pri Stični; posnel Milko Matičetov, 1959. Transkribirala: Anja Štefan. Objavljena v: Milko Matičetov in Anja Štefan: *Anton Dremelj - Resnik*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2010. 157–164.

O dečku, ki je grah pobiral. Povedal Ludvik Gutman – Lajči Gujtmanov iz Bogojine; posnel Milko Matičetov, 1964. Transkribiral Milko Matičetov. Objavljena v: Milko Matičetov: Pri treh Boganjčarjih, ki znajo lagati. *Slovenski etnograf* 18/19, 1965/66. 85–89.

Dvanajst ujev. Povedala Tina Vajtova – Valentina Pielich iz Solbice v Reziji; posnel Milko Matičetov, 1967. Transkribiral in poknjžil: Milko Matičetov. Objavljena v: *Dvanajst ujev*. MK, 1974.

Piskrček, kašo kuhaj. Povedala Zefka Kofol – Potolovčeva Zefka z Vrha nad Ostrožnikom; zapisal Milko Matičetov, 1951. Transkribirala in poknjžila: Anja Štefan. Objavljena v: Anja Štefan: *Za devetimi gorami*. Slovenske ljudske pripovedi. MK, 2011. 86–87.

O dečku, ki mu je veter razpihal moko. Povedala Zefka Kofol – Potolovčeva Zefka z Vrha nad Ostrožnikom; zapisal Milko Matičetov, 1951. Še neobjavljena, iz rokopisnega arhiva Milka Matičetovega.

Botra smrt. Povedal Vincenc Pečnik – Bicelj iz Rut nad Bistrico pri Pliberku; posnel Milko Matičetov, 1958. Še neobjavljena, hrani arhiv ISN.

Botra smrt. Povedala Tina Vajtova iz Solbice v Reziji; posnel Milko Matičetov, 1966. Objavljena kot: Smrt, Tina Vajtova. *Traditiones* 13, 1984. 144–148.

Brat in ljubi. Povedala Regina Kramaro iz vasi Pod brdom v Teru, Italija; zapisal Milko Matičetov, 1940. Delno objavljena v: Milko Matičetov: Josip Jurčič, Regina Kramaro in nosilci folklore. *Razgledi* 10, 1948. 449–460. V celoti še neobjavljena, hrani arhiv ISN.

O konju, ki je zlata jabolka sral. Povedal Joza Kravanja – Marinčič iz zaselka Pod skalo v Trenti; zapisal Milko Matičetov, 1952. Še neobjavljena, hrani arhiv ISN.

Mataj iz Rezije. Povedala Paska Dulica iz Osojan v Reziji; posnel Milko Matičetov, 1965. Transkribiral in poknjžil: Milko Matičetov. Objavljena kot: Paska Dulica: Mataj iz Rezije. *Zaliv* 2/3, 1966. 62–75.

O treh bratih, ki so šli služiti. Povedal Gustelj Grabnarjev iz Legna pri Slovenj Gradcu, posnel Milko Matičetov. Še neobjavljena, hrani arhiv ISN.